

A magyar zeneszerzői hagyomány folytatója a 21. században:

Tallér Zsófia (1970–2021)

A kortárs zene szerepe a pedagógiában

Dallos Márta

*Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Kar,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar
Neveléstudományi Doktori Iskola*

Absztrakt

A tanulmány célja egyrészt, hogy a fiatalon elhunyt, tehetséges, sokoldalú zeneszerző, Tallér Zsófia munkásságára irányítsa a figyelmet, másrészt, hogy a kortárs zene és az iskolai ének-zene oktatás összekapcsolásának néhány szempontja révén inspirációt adjon a zenepedagógusok számára. Tallér Zsófia tanáraitól, Draskóczy Lászlótól, Bozay Attilától és Petrovics Emiltől a magyar zeneszerzői hagyomány elveit és eszközeit sajátíthatta el, műveinek fontos eleme a témafejlesztés és a melodikus gondolkodásmód. A kísérletező technikák helyett a hagyományos dallamalkotással dolgozott, mindig szem előtt tartotta, hogy hús-vér embereknek komponál. Petrovics Emil hatására fordult a színpadi zene felé, munkáiban a drámaiság, az érzelmek és a zene kapcsolata érdekelte. Szívesen komponált gyermekeknek, kedvelte a klasszikus meseirodalmat. A tanulmány három különböző műfajú, gyermekeknek szánt zeneművét mutatja be, amelyek élményszerűen használhatók az ének-zene órákon. A Boribon muzsikál című dalsorozat (2010), a Kippkopp és Tiptopp című zongoraszorozat (2009) és a Leander és Lenszirom című kétfelvonásos opera (2015) – amelyet 3 évadon át tartottak a Magyar Állami Operaház műsorán – változatos pedagógiai lehetőségeket nyújtanak a zenei képességfejlesztés, a hangszertanulás és a befogadóvá nevelés területén.

Kulcsszavak: magyar zenekultúra, zenepedagógia, kortárs zene, meseopera, befogadóvá nevelés

„Adjon Isten minden jót ez új esztendőben:
jobb üdőt, mint tavaly volt, ez új esztendőben,
jó tavaszt, ősz, telet, nyárt, jó termést és jó vásárt,
ez új esztendőben!

...
Adjon Isten minden jót ez új esztendőben:
vegye el mind a nem jót, ez új esztendőben,
mitől félünk, mentsen meg, amit várunk, legyen meg,
ez új esztendőben!”
(Páké, Háromszék)(Ortutay, 2000)

A fenti népi köszöntő szövegére született Tallér Zsófia Újévköszöntő című zeneműve. A hozzávetőlegesen tízperces darab 2014. január 1-én hangzott el Pinchas Steinberg vezényletével a Magyar Állami Operaház újévi koncertjén.

Tallér Zsófia zeneszerző, egyetemi tanár zeneműveiben a magyar zeneszerzői hagyományt követte. Nagyapja Kodály Zoltánnál tanult zeneszerzést. Tanárai, Bozay Attila és Petrovics Emil Farkas Ferenc növendékei voltak, Farkas Ferenc pedig Siklós Albertnél tanult zeneszerzést. Siklós Albert pedig – csakúgy, mint Bartók, Kodály és Dohnányi – Koessler János tanítványa volt.

Tallér Zsófia Draskóczy László zeneszerzés-növendékeként érettségizett Győrben. Kiválóan zongorázott, zongoratanára Gábor József volt. 16 évesen Teőke Mariann zongorakurzusán tercekkel improvizált. A békés-tarhosi zongoraversenyen figyelt fel rá Kocsis Zoltán, aki ezután órákat adott neki. A Zeneakadémián zeneelmélet-tanári, majd 1995-ben zeneszerzői diplomát szerzett, zeneszerzés tanára Bozay Attila volt.

Színházi és filmes produkciók zeneszerzőjeként és zenei vezetőjeként dolgozott, többek között Zsótér Sándor, Gothár Péter, Mundruczó Kornél, Maarten Treurniet rendezőkkel. 1993 és 1995 között a Budapesti Nemzeti Színház zenei vezetője volt. Az 1999–2000. tanévben a Weiner Leó Zeneművészeti Szakközépiskola zeneszerzés főtárgy tanára volt. 1999 óta tanított a Színház- és Filmművészeti Egyetemen. A Zeneakadémián és az SZFE-n is Petrovics Emil tanársegédje volt. 2009-ben szerezte doktori címét a Színház- és Filmművészeti Egyetemen. Disszertációját *A zene belső színpadán* címmel a zenedramaturgia analiziséről írta, témavezetője Marton László volt. 2013-ig adjunktusként partitúraismeretet és analízist tanított a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen. 2011-ben a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen Fekete Gyulával, a zeneszerzés tanszék vezetőjével megalapította a zeneszerzés tanszék alkalmazott zeneszerzői szakirányát (BA-képzés), ahol vezető tanárként dolgozott. 2013-tól férjével, Faltay Csabával a Twelvetones Production Music nevű céget vezette, ahol az Art Series sorozat művészeti igazgatója volt. 2015 és 2018 között oktatási rektorhelyettes volt a SZFE-n. 2018-ban jelent meg *Az európai zene viselkedésmódjai* című könyve.

2018-ban meghívást kapott a British Kodály Academy-től, zenedramaturgia témában előadás-sorozat és zeneszerzés mesterkurzus megtartására. Ennek a munkakapcsolatnak az eredménye a *Songs of Innocence* című zongorakíséretes gyermekkari műve (2019), illetve a *Four Songs for Children* című kórusdarabja (2020). Az utóbbit 2020 tavaszán mutatták volna be a londoni Guild-Hall-ban, összgyermekkari előadásban, amely a pandémia-helyzet miatt elmaradt.

2004-ben elnyerte a Balassi Bálint emlékére hirdetett zeneszerzőpályázat fődíját, *Balassi Bálint nevére* című kantátájáért (2004) és a Filmkritikusok díját, a *Johanna* című operafilmért (2003), amely az első kortárs magyar zenére született operafilm volt. Artisjus-díjat ítéltek neki 2015-ben a *Pert Em Heru (Kilépés a fénybe)* című oratóriumáért (2014), amely egyiptomi halotti szövegekre íródott, a nagy előadói apparátust igénylő mű bemutatója Debrecenben volt. 2011-ben Erkel-díjat, 2016-ban Bartók–Pásztory-díjat kapott.

Tallér Zsófia rendkívül termékeny zeneszerző volt. Művei változatos hangszerapparátusra íródtak, kamarazene, nagyzenekari darab egyaránt szerepel a repertoárban. A zeneszerző különösen kedvelte az emberi énekhangot, operát, kantátát, dalciklust, kórusműveket is szívesen komponált. A klasszikus zene hagyományos műfajain kívül színpadi kísérőzenék, filmzenék, hangjátékok, hangszerelések fűződnek a nevéhez, de szívesen gondolkodott a tánc – a balett – és a báb keretei között is.

Tallér Zsófia mindig fontosnak tartotta, hogy a gyermekeket is megszólítsa zenéjével, szívügye volt a magyar kultúra továbbadása a felnövekvő korosztályoknak. Hitvallása volt, hogy a gyerekeknek is komoly, ugyanakkor dalamos, esztétikai értékekkel bíró zene jár. A zene követése ugyanis intuitív, és a gyerekek rendkívül nyitottak az újra, fogékonyak a kortárs zene különböző hangzásélményeinek befogadására. Tallér Zsófia zenéje mégsem kísérletező, nem a technikai megoldásokra, az újdonságra helyezte a hangsúlyt, hanem a mondanivalót, az emberi érzelmek zene általi kifejezését tartotta szem előtt, ami zeneműveit még befogadhatóbbá teszi a gyerekek számára.

Gyermekeknek szóló darabjai között többek között kórusművek, színpadi balettzenék szerepelnek – a *Bogármese* című mesebalett (2006) több mint 200 előadás után jelenleg is műsoron van, így gyermektáncosok és nézők tucatjainak szerez életre szóló élményt. Zeneiskolásoknak, a hangszerstanulás élményszerűvé tételéhez fuvoladuókat, zongoradarab-sorozatot komponált.

Nagyon kedvelte a meseirodalmat, gyermekbalettjeit, bábszínházi produkcióit is főként klasszikus mesék ihlették. 2020-ban komponálta a *Mátyás király vándorúton* című meseoperát, népmesékből összeállított saját szövegére, amelynek bemutatója a járványhelyzet miatt még várat magára. Zeneművei országszerte elérhetőek, Budapesten kívül – Bábszínház: *Boribon és Annipanni* (2013), *Nyúl Péter* (2015), *Bambi* (2018) – számos vidéki színház adott helyet darabjai előadásának, így például Nyíregyháza: *Farkas vs. Piroska* (2019), Szeged: *Kiskakas meg a gyémánt félkrajcár* (2020), Balatonszárszó: *Boribon nyaral* (2020), Kecskemét: *Babaróka* (2018).

A következőkben három olyan teljesen különböző műfajú, gyermekeknek szánt zeneműről esik szó, amelyeket rendszeresen feldolgozunk az énekzene órákon.

A *Boribon muzsikál* című gyermekdal-sorozatban (2010) Marék Veronika két ismert mesefigurája, Boribon mackó és Annipanni mesélnek a gyerekek mindennapjaihoz közel álló apró történeteket. A verseket Marék Veronika írta, a dalok Mórocz Adrienn előadásában hangzanak el. A lemez 2011-ben „Az év gyermek albuma” kategóriában Fonogram díjat kapott. Az album különböző stílusú dalokat tartalmaz, a *Pillangó* melankolikus, komoly hangulatú, a *Buborékfűjő* modern hangszerelésű, könnyed darab. Jazzes hangvétel jellemzi *A borz* című dalt, az *Annipanni tánca* lendületes, 5/8-os lüktetésű muzsika, meditatív *A tenger* című záródarab.

A Boribon és a csapat című dalt nagyon szeretik a gyerekek. Boribon történetét meséli el, aki Annipanni intelme ellenére felmászott a kertfalra, természetesen leesett, és megsérült a térd. Orvoshoz kellett mennie, ahová elkísérték őt barátai, az állatok. A refrénben az állatokat bábokkal és mozgással jelenítjük meg, a gyerekek az állatok említésekor ütemsúlyra, felle mozdulattal lendítik magasba a bábfigurát.

„Egy kutya, egy macska,
Egy sün és egy béka,
Egy nyuszi, egy madár,
S egy gyík, aki arra jár.”

(Marék, 2010)

A gyerekek izgatottan várják saját figurájuk éneklés közbeni megemléztetését, és igyekeznek pontosan, a kellő időtartamig felemelni a kezükben levő állatfigurát. A többször visszatérő felsorolás alkalmat ad az óvodás-kisiskolás korosztály ritmusérzékének és tempóérzetének fejlesztésére.

A *Kippkopp és Tiptopp* című zongorasorozat (2009) Marék Veronika verseire született. 18 kis karakterdarabból áll, amelyekben a sokféle zenei karakter változatos billentésmódokkal társul. A darabok nehézségi sorrendben követik egymást, a kezdő zongoristák ugyanúgy találnak játszani valót a sorozatban, mint a zeneiskola ötödik-hatodik osztályos növendékei. Mindegyik apró zongoradarabhoz tartozik egy-egy, a gyerekek gondolatvilágához közel álló történet, cselekmény, hangulat, amelyek könnyebben megragadhatóvá teszik a zenei karaktert és szórakoztatóvá teszik a gyakorlást. Ezt segíti az ötletesen szerkesztett kottakép is: a kottalapok egyik oldalán Marék Veronika szövege és az író által készített kedves rajzok állnak, a másik oldalon pedig a precíz előadási jelekkel ellátott kotta. (1. ábra)

1. ábra

Kottakép Marék Veronika szövegével és rajzaival

Pillangó repkedett a virágok között.
Tiptopp két nagy falevéllal
lepkekenek őtözik. Lábujhegyem
a közelébe ment és megszólította:

– Nézz rám, én is pillangó vagyok!
Most érkeztem ide, nincs szállásom éjszakára.
Kérlek, segíts rajtam, ha tudod!

Tiptopp lepkekenek őtözik

Moderato 2 = 16

rit.

rit.

rit.

A mese főszereplője egy gesztenyekislány, Tiptopp, aki „helikopter-falevélen” érkezik az őszi erdőben az avarba. Erdei kalandja során különböző állatokkal találkozik, akiknél szállást, menedéket keres a hideg őszi éjszaka elől. Az állatok hiába kínálnak segítséget, Tiptopp egyik állat életfeltételeihez sem tud alkalmazkodni. Végül találkozik Kippkoppal, a gesztenyefiúval, aki megfelelő társnak bizonyul, így a történet vidám véget ér (Spiegel, 2012).

A *Kippkopp és Tiptopp* című zongorasorozat nem csak a zeneiskolai hangszertanuláshoz nyújt remek zenei anyagot és módszertani ötleteket, hanem örömteli zenehallgatási feladatot is kínál az ének-zene órákhoz. A kis zongoradarabok közül mindig ki tudunk választani néhányat, amelyeket egy-egy osztály zongorázni tanuló diákjai elő tudnak adni társaiknak. Óriási élmény lehet a gyerekeknek, ha – amennyiben van rá lehetőségünk – a nehezebb darabok megszólaltatására zongoratanár kollégát kérünk fel, aki bejön az énekórára, és élő zenehallgatásként, többször eljátszva mutatja be a kiválasztott darabokat. Mindegyik kis tétel jól megragadható zenei karaktert mutat be, amely az adott darabon belül egyféle billentési technikával, illetve hangzásképpel valósul meg. Ezért jól megadott megfigyelési szempontokkal élvezetesen, a gyerekek által megélt sikerélménnyel, ugyanakkor hatékonyan fejleszthetjük a befogadói kompetenciákat, zenehallgatási képességeket. Az élő előadás nem csak a zenehallgatás élményét emeli, hanem pedagógiai szempontból is fontos üzenetet hordoz, az egymásra figyelésre, egymás teljesítményének elismerésére neveli a gyerekeket, és a hangszertanuláshoz is motivációt ad.

A *Leánder és Lenszirom* című kétfelvonásos opera¹ a Magyar Állami Operaház felkérésére született, bemutatója 2015 áprilisában volt az Erkel Színházban. Három évadon át tartották műsoron, teltházas előadásokkal. Az opera szövegkönyvét Szilágyi Andor meséjének felhasználásával Szöllösi

¹ Az opera zenei anyagából négykezes, két zongorára írt változat is készült 2016-ban, *Leander és Lenszirom – Meserészletek két zongorára és négy kézre* címmel.

Barnabás írta. Szilágyi Andor tündérmeséje a klasszikus elődöket idézi, Benedek Elekét, a Szépség és a Szörnyeteget vagy a Szentivánéji álmot. Bölömbér király 16 évig nem tud szabadulni az ágas-bogas varázserdőből, ahonnan a kobold Leánder csak akkor hajlandó őt hazaengedni, ha neki ígéri azt, ami még neki magának sincs. Hazaérve Bölömbér megtudja, hogy távollétében született egy lánya, Lenszirom. A király hiába őrizteti, zárja ketrecbe a lányát, Leánder és Lenszirom találkoznak. A sötétben rejtőzködő kobold szép szavai, gyengéd hangja elbűvölik a királylányt, de amikor először meglátja a csúf koboldot, megrémül tőle. Leánder elbujdosik, Lenszirom hamarosan ráébred tévedésére és szerelme után indul. Sok-sok kaland és ármány után végül minden jóra fordul. A mese végére a szerelem által az undok, zárkózott Leanderből nyitott, kedves férfi válik, az elkényeztetett, hisztis Lenszirom pedig igazi nővé érik.

Szívesen vittem 2. és 3. osztályos tanítványaimat az előadásra. A koncertműnyt igyekeztem előkészíteni, a lehetséges kapcsolódási pontokat megtalálni. Az *Egyszer egy királyfi* kezdetű népdal az opera több, dramaturgiai fontos pontján megszólal – ez kedvelt dal az iskolában, ráadásul második osztályban énekórai anyag². A népdal megtanulása során beszélgetünk a szereplőkről, a dal szövegéről, mondanivalójáról is, ezzel az opera cselekményének párválasztási szála is közelebb kerül a gyerekekhez. Elsőként az első felvonásban hangzik fel a dal, Lenszirom és Leánder első találkozásakor. Nagy örömet okoz a gyerekeknek, amikor felismerik a dallamot a színpadon.

2. ábra

Színpadkép az első felvonásból és második osztályosok rajzai

² A korábbi években a harmadik osztály tananyagában szerepelt a népdal, a 2020. évi NAT alapján készült ének-zenei tananyag a második osztály számára javasolja, a második osztályos tankönyvben szerepel.

A másik dallam, amit feldolgozunk az órákon, az opera végéről való. Lenszirom királylány szolgája és Leánder szolgája együtt szurkolnak a királylány-nak, hogy rátaláljon szerelmére. Duettjük pentaton dallam, amit szolmizáció segítségével tanulunk meg.

r l, r m d m r l, r m d s
 l s m r d r
 l s m r d r
 d l, d r s r d l, d r s r

3. ábra

Leander és Lenszirom

Leander és Lenszirom - duett II. felv. (Csibecsőr és Bogyó)

CSIBECSŐR

Er - de - i szel - le - mek, ki - sér - jé - tek!

BOGYÓ

Er - de - i szel - le - mek, ki - sér - jé - tek!

4

CS.

Ba - ja ne es sen, el ne bo - tol jon!

B.

Ba - ja ne es sen, el ne bo - tol jon!

6

CS.

Sze - rel - mé - hez ép - ség - ben el - jus - son!

B.

Sze - rel - mé - hez é - pen el - jus - son!

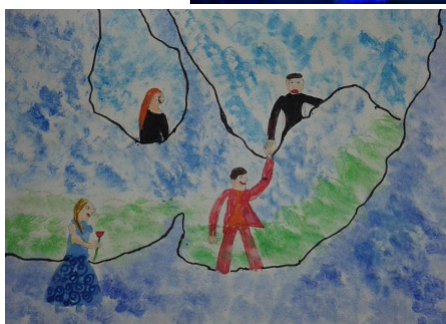
A pentaton hangkészlet ismerős a gyerekek számára, a dallamvezetés viszont új, szokatlan hangzásélményt jelent. A kvartugrások intonálása nem könnyű feladat, de a gyakorlásra változatos lehetőséget adnak például a már ismert gyermekdalok, a *De jó a dió*, a *Jön a kocsi*, *most érkeztünk* vagy a *Megy a ko-*

csi, fut a kocsi kezdetű Kodály-kompozíciók (Kodály, 1962) – a dalok egyes részleteinek kiemelésével („*héja ropogó, bele csudajó*” „*derekasan áztunk-fáztunk*” „*zúgó robogás*”) hatékonyan elő tudjuk készíteni a kvart tiszta éneklését. Ha a dallamot szöveggel is magabiztosan éneklük a gyerekek, a tanító énekelheti az alsó szólamot, ezzel a többszólamú hallás és a többszólamú éneklés képessége is fejleszthető.

A vizontagságos út végén, az opera fináléjában a szerelmesek természetesen egymásra találnak, itt újra felcsendül az *Egyszer egy királyfi* dallama.

4. ábra

Színpadkép a 2. felvonásból és második osztályosok rajzai

Tallér Zsófia zeneműveiben a melodikus gondolkodásmód, a témafejlesztés elve és a zene és érzelmek kapcsolata jelenik meg, ami befogadhatóvá és élményszerűvé teszi ezen darabokat a gyerekek számára. Érdekes a műveket nyitott füllel és nyitott szívvel hallgatni, hogy zenepedagógusként meghalljuk azokat a lehetőségeket, amelyekkel a zenei képességfejlesztés, a zenehallgatás élményt és örömet jelent a gyerekek és a pedagógus számára egyaránt. Zsófia gyermekeknek szánt zenéje számomra inspirációt jelent a nyitottság, a kreativitás, a változatos pedagógiai lehetőségek keresése felé.

Tallér Zsófia

Fotó: Istvánffy Zoltán

Irodalom

- Kodály, Z. (1962). *Kis emberek dalai*. Zeneműkiadó.
- Marék, V. (1985). *Kippkopp és Tiptopp*. Ceruza kiadó.
- Rápli, Gy. (2020). *Ének-zene az általános iskola 2. osztálya számára*. Oktatási Hivatal.
- Spiegel, M. (2012). „Összművészet”. *Parlando*, 54(1) <http://www.parlando.hu/2012/2012-1/2012-1-05.htm> (2021. 12. 15.)
- Szöllősi, B. Leánder és Lenszirom – operalibrettó. <https://docplayer.hu/102213-Leander-es-lenszirom-operalibretto-szilagyi-andor-azonos-cimu-mesedramaja-alapjan-irta-szollosi-barnabas.html> (2021. 12. 15.)
- Ortutay, Gy. (2000, Ed.). *Magyar népdalok*. Neumann Kiadó.
- Tallér, Zs. (2016). *A zene belső színpadán*. http://szfe.hu/wp-content/uploads/2016/09/taller_zsofia_dolgozat.pdf (2021. 12. 15.)
- Tallér, Zs. (2017). *Az európai zene viselkedésmódjai*. SZFE, Underground Kiadó.
- Tallér, Zs. & Marék, V. (2010). Boribon és a csapat. [Mórocz Adrienn.] *Boribon muzsikál* [cd]. Universal Music.
- Tallér, Zs. (2021). composer, <https://zsofiataller.hu/> (2021. 12. 10.)

Dallos, M.

Follower of the Hungarian composing tradition

The aim of the study is, on the one hand, to direct attention to the work of the multi-talented and prematurely departed composer Zsófia Tallér and, on the other, to inspire music teachers by linking some aspects of contemporary music and primary-level music teaching. Zsófia Tallér acquired the principles and tools of the Hungarian composing tradition from masters like László Draskóczy, Attila Bozay and Emil Petrovics. An important element of her work is theme development and a melodic way of thinking. Instead of applying experimental techniques she used the traditional techniques of melody creation, always taking into account that she was composing for real life humans. Emil Petrovics inspired her to turn towards music for the theatre. In her work she was interested in the interrelationship between drama, music, and the emotions. She was very happy to compose for children and greatly liked the literature of fairy-tales. The study presents three of her musical compositions for children, each one in a different genre, all appropriate for experiential use in music classes. Her song cycle *Boribon is playing music* (2010), the series for piano entitled *Kippkopp and Tiptopp* (2009), like the two-act opera *Leander and Linseed*, was staged by the Hungarian State Opera House for three seasons. These all provide a variety of pedagogical opportunities for the development of musical skills, learning to play instruments, and education in musical receptivity.

Keywords: Hungarian music culture, music pedagogy, contemporary music, opera for children, musical receptivity education

Dallos Márta: <https://orcid.org/0000-0001-5668-2432>